

**MENADŽMENT TURISTIČKE DESTINACIJE - STUDIJA SLUČAJA
GORNJE PODRINJE**

**MANAGEMENT OF TOURIST DESTINATION - CASE STUDY
GORNJE PODRINJE**

Stručni članak

*Dr. sci. Muhamed Ramović**

Sažetak

Predmet istraživanja ovog rada jeste menadžment turističke destinacije, odnosno upravljanje resursima unutar turističke destinacije Gornjeg Podrinja. Poseban fokus tokom istraživanja dat je na dio Gornjeg podrinja čije je upravljanje turizmom u nadležnosti Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Bosansko-podrinjski kanton. Upravljanje turizmom (turističkom destinacijom) na nivou nekog mjesta, regije ili neke šire prostorne cjeline podrazumjeva usredočenost na više faktora i sistemnost u redosljedju poteza, a sve s ciljem utvrđivanja odgovarajuće strategije i politike koja će pridonijeti ostvarenju postavljenih ciljeva svake konkretne turističke destinacije. Pod turističkom destinacijom se podrazumjeva manje ili više zaokružena prostorna cjelina koja raspolaže atraktivnim, komunikativnim i receptivnim faktorima, odnosno svim onim prirodnim, društvenim, antropogenim i kulturno-historijskim faktorima, kao i onim neophodnim za smještaj, prehranu, odmor i rekreaciju turista. U okviru istraživanja detaljno su obrazloženi: prostorni obuhvat istraživanja, metodologija rada, organizacijska struktura upravljanja turizmom u turističkoj destinaciji Gornjeg podrinja, te upravljanje turističkom destinacijom i turističkim resursima.

Ključne riječi: menadžment, destinacija, Gornje Podrinje, turizam, atrakcije.

Abstract

The subject of the research of this paper is the management of the tourist destination, respectively the management of resources within the tourist destination of Upper Podrinje. A special focus during the research is given to the part of Upper Podrinje whose tourism management is under the jurisdiction of the Federation of Bosnia and Herzegovina, the Bosnian-

** Gradonačelnik, Grad Goražde, e-mail: muhamed.ramovic@gorazde.ba*

Podrinje Canton. Managing tourism (tourist destination) at the level of a certain place, region or some wider spatial unit means a focus on several factors and a systemic order in order to determine the appropriate strategy and policy that will contribute to achieving the set goals of each specific tourist destination. The tourist destination implies a more or less complete spatial unit that has attractive, communicative and receptive factors, ie all those natural, social, anthropogenic and cultural-historical factors, as well as those necessary for accommodation, food, rest and recreation of tourists. Within this research, the following is explained in detail: the spatial coverage of the research, the methodology of work, the organizational structure of tourism management in the Upper Podrinje tourist destination, and the management of the tourist destination and tourist resources.

Key words: management, destination, Upper Podrinje, tourism, attractions.

1. UVODNA RAZMATRANJA

Izdvajanje turističkih destinacija predstavlja dio turističke regionalizacije, a pod turističkom regionalizacijom se podrazumjeva stvaranje funkcionalnih cjelina, koje se ističu posebnošću s obzirom na raspoložive turističke resurse a shodno turističkim trendovima. Ovisno o karakteristikama turističke atraktivnosti stvaraju se među njima različiti odnosi u prostoru, u koji je inkorporiran i sistem naselja, sa zanimljivim građevinama i ostalim realnim i potencijalnim turističkim resursima, dobijamo funkcionalnu atraktivnu turističku cjelinu. Neovisno o administrativnom uređenju, ovaj prostor predstavlja jedinstvenu turističku cjelinu sa svim prirodnim i antropogenim turističkim vrijednostima, a okosnicu čini rijeka Drina, koja je i najatraktivnija u ovom dijelu gornjeg toka. Osnovni problem turističkih destinacija koje se formiraju neovisno o administrativnim i političkim granicama jesu različiti interesi političkih nosioca.

Cilj istraživanja jeste da se prezentuju turističke atraktivnosti kao i cjelokupna turistička destinacija koja uključuje sve općine Bosanokopodriškog Kantona, a što podrazumjeva uz turističke vrijednosti i komunikativne i receptivne faktore. Radom će se nastojiti odgovoriti na pitanje ko i na koji način upravlja turističkim resursima i ostalim faktorima neophodnim za pružanje turističkih usluga. Također, istraživanjem se želi istaći da je ovaj prostor Gornje Podrinje turistički jedinstven, te da su turističke atrakcije ne odvojive, odnosno da ovaj prostor predstavlja

destinaciju koja je u mogućnosti da zadovolji različite turističke potrebe, kako kulturne tako i zdravstvene i rekreacione.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Metodološki koncept istraživanja definisan je prema ciljevima i postavljenim zadacima a koji se odnose na analizu načina upravljanja turističkom destinacijom Gornje Podrinje. U toku istraživanja rada korištene su opšte naučne metode: metoda prikupljanja i analize literature, metoda klasifikacije, metoda deskripcije, kartografski metod, metoda intervjuiranja, statistički metod, metod terenskih opservacija, kabinetni metod i dr.

Istraživanje na naslovljenu temu provedeno je kroz tri faze.

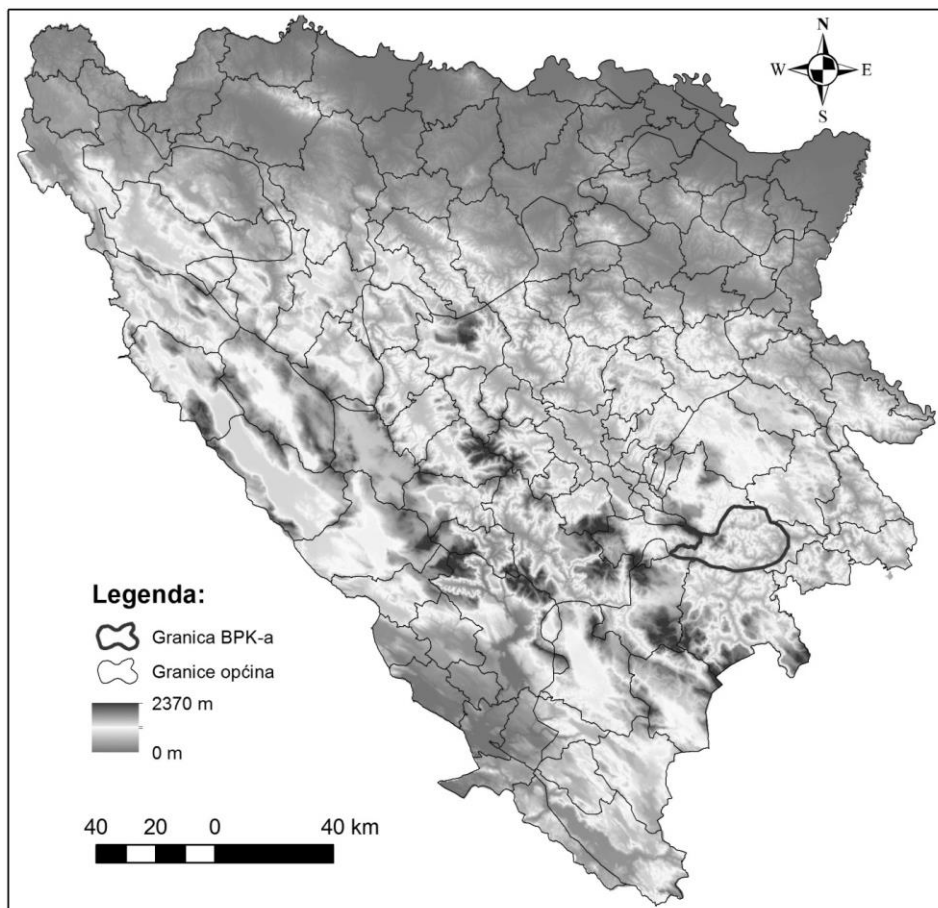
Prva faza istraživanja podrazumijeva je prikupljanje literature i podataka relevantnih za istraživanje.

Druga faza odnosi se na detaljnu komponentnu analizu svih literaturnih podataka prikupljenih u prethodnoj etapi.

Treća faza istraživanja sastoji se u objedinjavanju analiziranih sadržaja i njihovom kompleksnom sistematiziranju, te davanju konačnih zaključaka. Pored navedenog potrebno je istaći da su istraživanja i prezentiranje rezultata istraživanja bazirana na vlastitom bogatom radnom iskustvu kao menadžera brojnih visokopozicioniranih institucija u istraživanom prostoru te kao načelnika općine i gradonačelnika grada Goražda kroz više mandata.

3. PROSTORNI OBUHVAT ISTRAŽIVANJA

Turistička destinacija Gornje Podrinje, odnosno Bosansko-podrinjski kanton nalazi se u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine. Ova destinacija prema geografskoj regionalizaciji Bosne i Hercegovine pripada makroregiji Planinsko-kotlinske Bosne, odnosno Gornjodrinjskoj mezoregiji. Mezoregionalni centar je grad Goražde. Administrativnim ustrojstvom Bosne i Hercegovine jedan je od deset kantona Federacije Bosne i Hercegovine, i uključuje grad Goražde i dvije općine, Foča u Federaciji Bosne i Hercegovine, Pale u Federaciji Bosne i Hercegovine (slika 1.).

Slika 1. Prostorni obuhvat istraživanja (Izvor: Autor)

U hidrografskom smislu turistička destinacija pripada Crnomorskom slivu, a okosnicu riječne mreže čini rijeka Drina (Deroko, 2004., Živojević, 2009). Na prostoru ove turističke destinacije smjenjuju se tri klimatska tipa: umjerenokontinentalni, predplaninski umjerenokontinentalni i planinski umjerenokontinentalni tip. Prosječne temperature zraka se kreću od 2° na najvišim planinskim vrhovima do 12° u riječnim dolinama. Prosječna količina padavina se kreće od 700 do 800 mm. na nižim nadmorskim visinama, dok je u višim nadmorskim visinama prosječna količina padavina od 1000 do 1250 mm.

Povoljni prirodni uslovi omogućili su naseljavanje stanovništva na ovim prostorima još od najranijih vremena o čemu svjedoče ostaci neolitskih naselja na više lokaliteta. Prema zvaničnim podacima popisa stanovništva iz 2013. godine na prostoru istraživanja živi oko 23.000 stanovnika. Turistička destinacija, odnosno Bosansko – podrinjski Kanton dobro je saobraćajno

uvezan sa susjednim većim regionalnim centrima, sa Sarajevom, Dubrovnikom, Podgoricom i Beogradom.

4. ORGANIZACIJSKA STRUKTURA UPRAVLJANJA TURIZMOM TURISTIČKE DESTINACIJE GORNJEG PODRINJA

Turistička destinacija Gornjeg podrinja raspolaže brojnim resursima, te samim tim postoji veliki broj subjekata koji se bave organizacijom u okviru destinacije. Organizacijska struktura turisticke destinacije slična je strukturi svih drugih turističkih destinacija u svijetu, a predstavljena je kroz sljedeću strukturu:

- jedinica lokalne samouprave/političko tijelo,
- pojedinačni nositelji ponude/privredni subjekti,
- stanovništvo,
- državna uprava,
- turistička organizacija ili zajednica.

Shodno državnim propisima i zakonskoj regulativi jedinice lokalne i regionalne samouprave najčešće preuzimaju odgovornost unutar svog područja u odnosu na stanovništvo, socijalna pitanja i privredu. Lokalna samouprava formuliše razvojne ciljeve iz kojih proizilaze i turistički ciljevi. Ovdje posebno treba spomenuti područja komunalne infrastrukture, poslovnih prostora, zdravstva, kulture, sporta i sl.

Kombinirajući turističke atrakcije sa infrastrukturnim resursima međudnos jedinica lokalne samouprave i elemenata turističke ponude je neupitan. Osnovna funkcija lokalne samouprave je dominantno razvojna u području infrastrukture kad je u pitanju opći, odnosno javni interes.

Pojedinačni nositelji ponude (privredni subjekti) u turističkoj destinaciji Gornjeg podrinjase veoma često mogu smatrati stvarateljima mogućnosti turističkog djelovanja, a koji su grupirani shodno klasifikaciji djelatnosti: hoteli, moteli, restorani, djelatnosti putničkih i turističkih agencija, sportskih djelatnosti i sl. Funkcije pojedinačnih nositelja ponude proizilazi iz specifičnosti njihovog proizvoda, ali im je uspješnost ovisna i o dobro obavljenim funkcijama u okviru jedinica lokalne samouprave i turističke organizacije.

Lokalnom stanovništvu, u skladu sa zakonom, mora se dati mogućnost aktivnog sudjelovanja u planiranju i davanje vlastitih prijedloga u oblikovanju razvoja lokalnih zajednica u kojima žive, a samim tim i u planiranju turističkog razvoja. Funkcija stanovništva u turističkoj destinaciji ovisi o odnosu prema prostoru, socio-kulturnim, ekološkim i ostalim problemima u destinaciji, kao i nivou educiranosti, odnosno turističke

kulture. Na prostoru turističke destinacije Gornjeg Podrinja postoji mogućnost aktivnog sudjelovanja stanovništva u planiranju i razvoju turizma preko predstavnika općinskih službi i članova općinskih vijeća. Jedinice ili podsistemi državne samouprave direktno su involvirani u organiziranost i uspješnost rada turističke destinacije. Svojim normativnim odlukama, nejasnim određenjem pojedinih tijela prema turizmu i potrebama turizma, nerijetko izazivaju problem u organiziranosti, razvoju i uspješnom upravljanju turističkom destinacijom. Funkcija tijela državne uprave su pravilno postavljenim organizacijskim pretpostavkama, a one se moraju bazirati na tržišnim zahtjevima u odnosu na turistički proizvod.

U cjelini uzevši optimalna organiziranost turističke destinacije pretpostavlja jasno određena prava i obaveze svih nositelja ponude, kao i jasno određene funkcije, posebno jedinica lokalne samouprave i državne uprave u odnosu na turističku organizaciju.

Izbor strategije upravljanja atrakcijama, odnosno turističkom destinacijom je veoma složen postupak, a polazi od postavljanje strateških ciljeva, raznih strateških analiza do analiza konkurencije i samog prihvaćanja strategije (Dobre, i dr. 2004., Magaš, 2003).

Upravljanje turizmom destinacije obavezuje na postizanje ravnoteže između gostiju, lokalne zajednice i svih nositelja turističke ponude. Traženje strategije i priprema za provedbu strategije podrazumjeva uključivanje u proces planiranja što je moguće više osoba i institucija koje su prilagođene strateškim odlukama (Magaš, 2003). Prilikom traženja i uspostave odgovarajuće strategije za upravljanje turističkom destinacijom potrebno je izvršiti pregled situacije u turističkoj destinaciji i njenom okruženju i na bazi toga utvrditi perspektive turističkog razvoja.

Cilj pregleda situacije u turističkoj destinaciji i njenom okruženju jeste da se uvide jake i slabe strane turističke destinacije, pri čemu treba vrednovati sledeće elemente: stanje okoliša u destinaciji, posebno prirodnog i kulturnog krajolika, prirodne atrakcije, sliku mjesta, arhitekturu, hoteljerstvo, gastronomiju, mogućnost kupovanja, sadržaj za slobodno vrijeme, manifestacije, infrastrukturu i sl., što se najčešće predstavlja SWOT analizom (Tabela 1.).

U tom smislu ključno prepoznatljivo obilježje turističke destinacije Gornjeg Podrinja u kontekstu budućeg turističkog razvoja nedvojbeno je rijeka Drina koja svojom ljepotom i osebnosti pruža mogućnosti za značajnu turističku valorizaciju i osmišljavanje jedinstvenih doživljaja koji bi privukli značajniju turističku potražnju. Rast potražnje za sadržajima sporta i rekreacije kao dijela turističkog putovanja ili njegova glavnog motiva otvara mogućnosti značajnije turističke valorizacije prostora uz Drinu. Planinski visovi čine vizuru ovog prostora prepoznatljivom, te mu pružaju sliku pomalo divljeg prostora, slobodnog i očuvanog. Prostor planina i šuma

obiluje velikim brojem različitih vrsta ljekovitog bilja, gljiva, čistom planinskom vodom. Perepoznatljivo obilježje ovog prostora su festivali kao i bogato kulturno-historijsko naslijeđe. Valja istaknuti prisutno značajno ograničenje razvoju turizma, a to je nepostojanje velikog broja primjerenih smještajnih objekata, što onemogućava osmišljavanje kvalitetnih višednevnih boravaka turista. Smještajni kapaciteti koji stoje na raspolaganju su malog kapaciteta, te nije moguć smještaj većih grupa turista.

*Tabela 1. SWOT analiza za turističku destinaciju Gornje Podrinje
(Izvor: Autor)*

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - Očuvana izvorna ljepota prirode, - Blizina glavnih emitivnih tržišta, - Multikulturalnost, - Tradicija sporta i turističke rekreacije, - Razvijenost lovnog turizma, - Kulturno-povijesno naslijeđe, - Tradicionalne manifestacije, - Povoljan geoprometni položaj smještaj. 	<ul style="list-style-type: none"> - Infrastruktura, - Kvantitet i kvalitet smještajnih kapaciteta, - Aktivna briga o zaštiti prirode, - Nedostatak stručnih kadrova, - Siva ekonomija, - Upravljanje destinacijom, - Kvaliteta turističke ponude, - Stepenn inovativnosti.
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> - Formiranje na tržištu atraktivnih turističkih proizvoda, - Valorizacija raspoloživih resursa, - Osvajanje novih tržišnih segmenata, - Razvoj multidestinacijskog turističkog proizvoda, - Povezivanje poljoprivrede i turizma, - Korištenje sredstava EU, - Mogućnost proizvodnje zdrave hrane (voće, povrće, stočarstvo). 	<ul style="list-style-type: none"> - Konflikt razvojnih opcija i projekata (izgradnja HE Ustoklina), - Neadekvatan odnos prema okolišu, - Rastuća konkurencija, - Neadekvatna saradnja s okruženjem u formiranju turističkog proizvoda, - Nedovoljna institucionalna potpora razvoju turizma.

5. UPRAVLJANJE TURISTIČKOM DESTINACIJOM GORNJEG PODRINJA I TURISTIČKIM RESURSIMA

Turističkom destinacijom se upravlja radi postizanja konkurentnosti i održivosti. Konkurentnost turističke destinacije podrazumjeva sposobnost povećanja turističke potrošnje, povećanje broja turista, povećanje profitabilnosti uz povećanje dobrobiti za buduće generacije, a sve to omogućava da se bude ispred konkurencije. Upravljanje turističkom destinacijom je dugoročan proces koji bi trebao osigurati konkurentnost destinacije, visoku kvalitetu života stanovništva i očuvanje kulturnog

identiteta čitave turističke destinacije. Takav dugoročan cilj upravljanja turističkom destinacijom sadrži nekoliko komponenata:

- optimalan ekonomski razvoj destinacije;
- visok nivo životnog standarda stanovništva;
- očuvanje potrebnog nivoa ekološke očuvanosti;
- očuvanje kulturno-historijske baštine.

Upravljanje turističkom destinacijom na lokalnom nivou pripada destinacijskom menadžmentu. Destinacijski menadžment može, ali i ne mora djelovati kao poseban menadžment na razini destinacije, nego njegovu strukturu čine menadžeri svih poslovnih subjekata kao nositelja turističke ponude destinacije (menadžeri poduzeća, javnih službi, turističke zajednice i dr.)

Turističkom destinacijom Gornje Podrinje, odnosno turističkim resursima unutar destinacije upravljaju općininske i gradske službe na lokalnom nivou, odnosno turistička zajednica na kantonalnom nivou.

Grad i općine treba posmatrati kao stvaratelja mogućnosti turističkog djelovanja te kao sudionika u formiranju ponude odmora u destinaciji. Stvaranje mogućnosti turističkog djelovanja podrazumjeva djelovanje općina raznim infrastrukturnim projektima, a sa ciljem jačanja i održavanja mogućnosti turističkog djelovanja cjelokupne turističke destinacije. Najčešći i najznačajni faktori kojim općinske i gradske službe djeluju na stvaranje mogućnosti turističkog djelovanja su:

- održavanje saobraćajnica;
- izgradnja prečišćivača vode;
- odvoz i prerada smeća;
- održavanje plaža i obale;
- izgradnja i održavanje šetališta i parking mjesta;
- reguliranje prometa;
- održavanje javne rasvjete;
- održavanje parkova;
- održavanje spomeničke i kulturne baštine;
- interno povezivanje pojedinih turističkih lokaliteta, mjesta i područja;
- uređenje turističkih atrakcija i sl.

U većini slučajeva u Federaciji Bosne i Hercegovine sama općina ne preuzima formiranje ponude odmora i njeno plasiranje na turističkom tržištu. Za formiranje ponude i njeno plasiranje su nadležne i turističke zajednice sa kojima općinske i gradske službe sudjeluje ravnopravno.

Turistička zajednica Bosansko-podrinjskog kantona Goražde je turistička organizacija Bosansko-podrinjskog kantona, kao poslovno

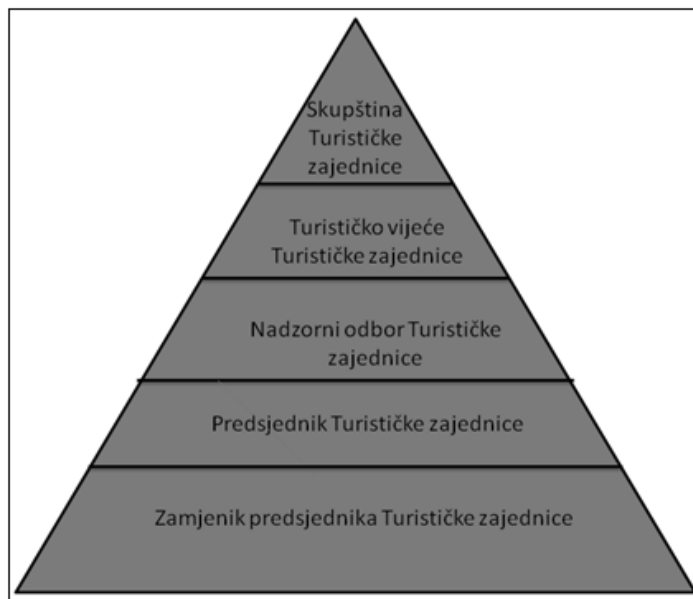
udruženje predstavnika općina u sastavu Kantona. Zajednica je pravno lice sa pravima, obavezama i odgovornostima koje su utvrđene zakonom i statutom. Zajednica je osnovana radi stvaranja i promicanja identiteta i ugleda turizma u Kantonu i planiranja i provedbe zajedničke strategije i koncepcije njegove promocije, predlaganja i izvedbe promotivnih aktivnosti u zemlji i inostranstvu od zajedničkog interesa za sve subjekte u turizmu, te podizanje nivoa kvaliteta cjelokupne turističke ponude Kantona. Privredni subjekti Kantona su članovi zajednice. Također, osobe koje su posebno zaslužne za razvitak i promicanje turizma u Kantonu i Federaciji Bosne i Hercegovine mogu biti počasni članovi zajednice.

Turistička zajednica da bi unaprijedila razvoj turizma u ovom području obavlja sledeće zadatke:

- Objedinjuje sveukupnu turističku ponudu u Kantonu;
- Ustrojava i provodi operativna istraživanja tržišta za potrebe promicanja turizma u Kantonu;
- Izrađuje programe i planove promocije turističke ponude i turističkih proizvoda u Kantonu vodeći računa o posebnosti svakog turističkog područja a u skladu sa strategijom razvoja turizma i marketinškom strategijom turističke ponude Kantona;
- Ustrojava, provodi i nadzire sve poslove oko promocije turističke ponude Kantona u skladu sa osnovnim smjernicama skupštine, godišnim programom rada i finansijskim planom zajednice;
- Analizira i ocjenjuje svrsishodnost i djelotvornost poduzetih promotivnih poslova, te u skladu sa postignutim učincima i nalazima stalnih tržišnih ispitivanja i poruka predlaže i poduzima odgovarajuće postupke;
- Ustrojava turistički informativni sistem u Kantonu u skladu sa informativnim sistemom Federacije Bosne i Hercegovine i evropskim standardima. Izrađuje planove i programe promocije turističke ponude i turističkih proizvoda u Kantonu vodeći računa o posebnostima svakog turističkog područja u skladu sa strategijom razvitka turizma i marketinškom strategijom turističke ponude Kantona;
- Obavlja opštu i turističku informativnu djelatnost, prikuplja i sređuje sve vrste turističkih informacija i stavlja na raspolaganje javnosti;
- Potiče i koordinira poticanje turističkih predstavnika općina, kao i svih privrednih i drugih subjekata u turizmu, koji sudjeluju neposredno i posredno na unaprijeđenje i promociji turizma Kantona;
- Inicira planiranje i provođenje aktivnosti turističkih predstavnika opština i područja, kao i svih relevantnih organa za zaštitu, izgradnju i uređenje prostora prirode i urbanih prostora, te kulturno-historijskih objekata značajnih za razvoj turizma u Kantonu, kao i aktivnosti na stvaranju zakonskih i drugih uslova za njihovo stavljanje u funkciju turizma;

- U zavisnosti od mogućnosti osniva turistička predstavništva i ispostave u zemlji i inostranstvu, organizuje i nadzire rad u njima;
- Saraduje sa nacionalnim turističkim organizacijama drugih zemalja, specijalizovanim međunarodnim i regionalnim turističkim organizacijama, te se uključuje u različite multinacionalne i regionalne promotivne činioce, prati analizira, i ocjenjuje izvršne planove i programe utvrđenih zadataka i ulogu sistema turističkih činilaca s posebnim naglaskom na svrsishodnos i urednost trošenja sredstava i utvrđuje smjernice budućih planova i programa;
- Preduzima mjere i aktivnosti za razvoj i promicanje turizma u turistički nerazvijenim dijelovima Kantona;
- Obavlja i druge poslove kojima se osigurava uspješno provođenje planova i programa turističkih predstavnika općina;
- Dostavlja svakih šest mjeseci Ministarstvu za privredu planove, programe i izvještaje o radu sa posebnim osvrtom na transparentno trošenje sredstava (Statut TZ BPK, 2003).

Da bi se uspješno obavljali naprijed navedeni zadaci turistička zajednica istraživane turističke destinacije mora imati određene organe upravljanja odnosno tijela (slika 2.).

Slika 2. Tijela turističke zajednice turističke destinacije Gornjeg Podrinja
(Izvor: Autor)

Skupština je najviše tijelo upravljanja u zajednici. Skupštinu čine predstavnici turistički predstavnika općina, te predstavnici privredne komore Bosansko-podrinjskog kantona i predstavnik Kantonalnog ministarstva za privredu. Turističko vijeće je izvršno tijelo Skupštine, vrši provođenje odluka i zaključaka, predlaže, podnosi izvještaje, upravlja imovinom zajednice i vrši druge poslove koji su vezani za unaprijeđenje turizma. Nadzorni odbor turističke zajednice vrši nadziranje odnosno kontrolu izvršavanja naprijed postavljenih ciljeva. Turistička zajednica saraduje sa turističkim organizacijama u Republici Srpskoj, nacionalnim turističkim organizacijama iz inostranstva, specijalizovanim međunarodnim i regionalnim turističkim organizacijama, te preuzima mjere uključivanja u različite međunacionalne i regionalne promotivne turističke projekte i programe (Statut TZ BPK, 2003). Potrebno je naglasiti da je za obavljanje naprijed navedenih zadataka potrebno izdvojiti velika novčana sredstva, što svakako predstavlja veliki problem. Zajednica ostvaruje prihode od članarine turističkim zajednicama, boravišne takse, kantonalnog proračuna, zajmova, dobrovoljnih priloga i dodatnih sredstava koja osiguravaju njeni članovi i druge zainteresovane organizacije. U skladu sa zakonskim propisima od ukupnih prihoda 35% se izdvoja za unaprijeđenje turizma, a 25% od ukupnih prihoda se izdvoja za očuvanje i konzerviranje kulturno-historijskih spomenika.

6. ZAKLJUČAK

Na osnovu svega prezentiranog u radu može se konstatovati da je upravljanjem turizmom u destinaciji Gornjeg podrinja od velikog značaja ako se želi ostvariti uspješan turistički razvoj. Destinacije koje vrše razvijanje turizma bez predhodno utvrđenog plana nailaze na mnogobrojne probleme. Problemi koji se javljaju odnose se na narušavanje okoliša, na probleme vezane za lokalno stanovništvo, probleme vezane za smještaj i boravak turista, različite društvene probleme, te probleme sudjelovanja na turističkom tržištu i ostvarenja ekonomske dobiti. S tog aspekta turističkim razvojem se treba upravljati na nacionalnom iregionalnom (Kanton/turistička destinacija) nivou, a planiranje je u neposrednoj vezi sa politikom razvoja turizma, odnosno sa strukturnim planovima, standardima, institucionalnim faktorima i svim drugim elementima.

Na osnovu nacionalnih i regionalnih planova stvaraju se lokalni planovi, planovi posebne namjene, planovi za pojedine turističke atrakcije, urbana i ruralna područja i sl. Grad Goražde i općine koje su sastavni dio istraživane turističke destinacije treba posmatrati kao stvaratelje mogućnosti turističkog djelovanja te kao sudionika u formiranju ponude odmora u destinaciji. Stvaranje mogućnosti turističkog djelovanja ogleđa se kroz

djelovanje grada i općina raznim infrastrukturnim projektima, a sa ciljem jačanja i održavanja mogućnosti turističkog djelovanja cjelokupne turističke destinacije.

Kroz istraživanje može se zaključiti da grad i općine samostalno ne preuzimaju formiranje turističke ponude i njeno plasiranje na turističkom tržištu. Za formiranje ponude i njeno plasiranje je nadležna turistička zajednica kao krovna institucija sa kojima općinske i gradske službe sudjeluje ravnopravno. Turistička zajednica Bosansko-podrinjskog kantona Goražde je turistička organizacija Bosansko-podrinjskog kantona, kao poslovno udruženje predstavnika općina u sastavu Kantona. Zaključuje se da kao rezultat pozitivnog upravljanja i djelovanja turističkom destinacijom Gornje Podrinje brojne su prednosti kojima raspolaže ova destinacija a ogledaju se kroz: očuvanu izvornuljepotu prirode, multikulturalnost, bogato kulturno-historijsko naslijeđe, veoma bogat kulturni život koji se odražava u brojnim turističkim manifestacijama i dr. Pored navedenih prednosti brojni su nedostaci, koji se odnose na adekvatnu turističku infrastrukturu, nedostatak stručnih kadrova, neadekvatak kvalitet turističke ponude i sl., koji u narednom periodu moraju biti riješeni u cilju napredovanja razvoja turizma u istraživanom prostoru pa i šire.

LITERATURA

1. Kafedžić ,M. ,2005. Podrinje- Istočna kapija Bosne i Hercegovine, Sarajevo;
2. Peršić, M., 2003. Računovodstvo okoliša i održivi razvoj turizma, Fakultet za turistički i hotelski menadžment Opatija, Sveučilišta u Rijeci;
3. Müller, H., 2004. Turizam i ekologija, Povezanost i područja djelovanja, Zagreb;
4. Bosansko-podrinjski Kanton Goražde, 2003: Statut turističke zajednice Bosansko-podrinjskoh kantona, Goražde;
5. Marković, Z., 1980. Osnove turizma, školska knjiga, Zagreb;
6. Živojević, R. S., 2009. Goražde u prošlosti i danas; Ilovača predio kod Goražda, Goražde;
7. Defterdarević, A. R., 1934. Grad Višegrad i okolica-Istorijska monografija, Sarajevo;
8. Deroko, D. J., 2004. Drina, Geografsko-turistička monografija, Beograd;
9. Čomić, Đ., Jović, G., Popović, I. 2008. Osnove turizma, Pale;
10. Talundžić, A., 2006. Mehmed-paša Sokolović i ostaci njegovih zadužbina Časopis za obrazovanje, nauku i kulturu, broj 199., Mostar;
11. Bosansko-podrinjski Kanton Goražde, 2009. Privredno-turistički vodič, Goražde;
12. Magaš, D. 2003. Mnadžment turističke organizacije i destinacije, Rijeka;
13. Dobre, R., Rusković, P. Ž., Čiviljak, M., 2004: Menadžment turističke destinacije, Šibenik.